

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА
ЛІГА СТУДЕНТІВ АСОЦІАЦІЇ ПРАВНИКІВ УКРАЇНИ

**РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ
В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної конференції
(Суми, 18–19 травня 2017 року)

Частина 1

Суми
Сумський державний університет
2017

4. Срібняк І. Військова діяльність уряду УНР в екзилі (1921-1923 рр.): Автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.02 / Київський ун-т ім. Т.Г. Шевченка. – К., 1995. – 18 с.
5. Трощинський В. П. Міжвоєнна українська еміграція в Європі як історичне і соціально-політичне явище. – К.: Інтел, 1994. – 259 с.
6. Шульгин О. Без території. Ідеологія та чин Уряду УНР на чужині / Автентич. відтворення вид. 1934 р. – К.: Юрінком Інтер, 1998. – 352 с.
7. Власенко В., Гузун В. Національно-демократичне середовище міжвоєнної української еміграції в країнах південно-східної Європи // Сумська старовина. – 2016. – № 48. – С. 25-49.

ПОНЯТТЯ РЕФЕРЕНДНОЇ ПРАВОТВОРЧОСТІ ЯК ВИДУ ЮРИДИЧНОГО ПРОЦЕСУ

Рябченко Т. О.

*к.ю.н., старший викладач кафедри КПТДП ННІ права
Сумського державного університету*

Референдна правотворчість Українського народу як самостійний вид правотворчої діяльності має свою нормативно визначену процедуру, для позначення сутності та змісту якої доцільним вважаємо вживання терміна «референдний правотворчий процес».

На сьогодні не існує єдиної позиції щодо змісту процесу здійснення референдної правотворчості в Україні, що обумовлюється відсутністю фундаментальних досліджень зазначеного питання у вітчизняній юридичній науці. Не склалося єдиного підходу і щодо визначення поняття процедури референдуму, яку розглядають як «референдний процес», «референдумний процес», «референдарний процес», «процес референдуму», «порядок підготовки і проведення референдуму».

Ми погоджуємося з позицією українських правознавців В. Погорілка та В. Федоренка, що найбільш вдалим терміном для розкриття сутності порядку організації та проведення референдумів в Україні, є термін «референдний процес» [1, с. 231]. Вартим уваги є підхід, що поняття «референдний процес» може розглядатися не лише як легітимна конституційна правозастосовна діяльність Українського народу та громадян України щодо реалізації своїх конституційних прав, а й як різновид правотворчої діяльності [2, с. 57].

Ряд науковців ототожнюють процедуру загальнодержавного референдуму із законодавчим процесом. Так, український учений О. Ющик відносить «референдумний процес» до структурного елемента одного з видів законодавчого процесу [3, с. 169–170].

Проте слушним є зауваження, що рішення референдуму відрізняються за своєю юридичною природою від законів, прийнятих парламентським шляхом.

З огляду на функціональну ознаку та предмет референдної правотворчості Українського народу пропонуємо ввести у науковий обіг поняття «конституційний референдний процес», «законодавчий референдний процес», адже порядок організації та проведення референдуму, предметом якого є нормативно-правовий акт у формі конституції чи закону, характеризуємо як частину правотворчого процесу.

На нашу думку, поняття «конституційний референдний процес», «законодавчий референдний процес» є похідними від категорій «правотворчий процес», «юридичний процес» у цілому. Категорія «юридичний процес» у її широкому розумінні характеризує сукупність усіх правових форм діяльності державних органів та інших уповноважених суб'єктів, яка пов'язана зі здійсненням у визначеному законом порядку юридично значущих дій і спричиняє певні правові наслідки [4, с. 481–482]. Правотворчий процес є складовою юридичного процесу із властивими останньому ознаками, що набувають конкретизації та специфіки у процесі встановлення, зміни чи скасування норм права.

При тлумаченні змісту юридичного процесу деякі правознавці схильні ототожнювати терміни «юридична процедура» та «юридичний процес». Такий підхід пояснюється триваючим науковим дискурсом щодо співвідношення зазначених категорій. У цьому контексті викликає інтерес монографічне дослідження О. Кузьменко «Процесуальні категорії адміністративного права» у частині, що стосується аналізу сутності категорії «процедура». Зокрема, автор зауважує, що процедура є частиною самостійного цілісного утворення – процесу, а не його видовою підмножиною. Юридичний процес необхідно розглядати як діяльність суб'єктів права із здійснення правової регламентації суспільних відносин та реалізації права, а юридичну процедуру – як формалізований бік такої діяльності. За твердженням О. Кузьменко, юридична процедура детермінує порядок здійснення суб'єктами правовідносин юридично значущих дій, що у сукупності становлять юридичний процес [5, с. 179–180].

Юридичний процес визначається і як сукупність юридично значущих дій, що здійснюються суб'єктами права у певній логічній послідовності, пов'язаних між собою, спрямованих на нормативне врегулювання певних суспільних відносин або на вирішення на основі норм матеріального права конкретного життєвого випадку, а також сукупність виникаючих на підставі цих дій згідно з процесуальними нормами правовідносин. Незважаючи на певну змістовну переобтяженість, розглядуване визначення є вдалим із точки зору повноти ознак юридичного процесу та дозволяє досліджувати референдний

процес, зокрема його різновиди – конституційний і законодавчий референдний процес як види юридичного процесу.

У науковій літературі референдний процес розглядається через юридичний процес організації та проведення референдумів. Так, під референдним процесом у його суб'єктивному значенні В. Погорілко і В. Федоренко розуміють сукупність ряду нормативно визначених послідовних дій (ініціювання, організація та проведення референдумів і реалізація їх рішень), спрямованих на реалізацію права громадян України на участь у референдумі [6, с. 236].

На думку А. Янчука, «референдумний процес» як різновид юридичного процесу – це ряд урегульованих референдумним законодавством послідовних стадій діяльності суб'єктів та інших учасників референдумного процесу, спрямованих на прийняття, зміну чи скасування Конституції України, законів, інших актів та рішень загальнодержавного і місцевого значення [7, с. 65]. При цьому правотворчий референдумний процес розглядається автором як специфічна діяльність уповноважених суб'єктів та учасників референдумного процесу, що складається із системи дій щодо підготовки, затвердження і офіційного оприлюднення актів референдумного процесу [8, с. 68–69].

Вітчизняне законодавство про референдуми не закріплює визначення терміна «референдний процес», що є причиною неоднозначності його трактування. Основою «процесу всеукраїнського референдуму» є Закон України «Про всеукраїнський референдум» 2012 р., що передбачає такі стадії всеукраїнського референдуму: ініціювання всеукраїнського референдуму; його призначення (проголошення); утворення територіальних округів для проведення всеукраїнського референдуму; утворення дільниць референдуму; утворення комісій всеукраїнського референдуму; складання списків учасників всеукраїнського референдуму; агітацію референдуму; голосування; підрахунок голосів учасників референдуму на дільницях референдуму та встановлення результатів всеукраїнського референдуму; офіційне оголошення та оприлюднення результатів всеукраїнського референдуму [9].

Аналізуючи відповідні процесуальні норми, доходимо висновку, що конституційний та законодавчий референдний процеси характеризуються безпосередньою участю народу у процесі конституційної та законодавчої правотворчості на всіх стадіях, можливістю бути самостійним суб'єктом референдного процесу, ініціювати його початок (правотворча ініціатива), брати активну участь під час його проходження (агітувати «за» чи «проти» проведення референдуму, «за» чи «проти» проекту нормативно-правового акта, що виноситься на голосування, входити до складу комісій референдуму тощо) та визначати його результат шляхом всенародного голосування.

Отже, референдний правотворчий процес, що є різновидом юридичного процесу, пропонуємо розглядати як систему встановлених чинним законодавством взаємозумовлених і послідовних стадій, спрямованих на прийняття (зміну) нормативно-правових актів належної юридичної сили безпосередньо народом шляхом всеукраїнського референдуму [10, с. 15]. У свою чергу, конституційний та законодавчий референдний процеси в Україні визначаємо як нормативно встановлений порядок прийняття громадянами України на всеукраїнському референдумі за народною ініціативою Конституції України чи змін до неї, а також законів України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Погорілко В. Ф. Референдне право України : навч. посіб. / В. Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко. – К. : Вид-во «Ліра-К», 2006. – 366 с.
2. Гурин О. Проблеми теорії та практики референдного процесу в умовах конституційно-правової реформи 2004–2007 років / О. Гурин // Вісник Центральної виборчої комісії. – 2007. – № 3. – С. 50–58.
3. Ющик О. І. Теоретичні основи законодавчого процесу : монографія / О. І. Ющик. – К. : Парлам. вид-во, 2004. – 519 с.
4. Юридична енциклопедія : в 6 т. / [редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та інші]. – К. : Вид-во «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана. – Т. 6 : Т–Я. – 2004. – 768 с.
5. Кузьменко О. В. Процесуальні категорії адміністративного права : монографія / О. В. Кузьменко. – Львів : ВАТ «Львівська книжкова фабрика «Атлас», 2004. – 232 с.
6. Погорілко В. Ф. Референдне право України : навч. посіб. / В. Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко. – К. : Вид-во «Ліра-К», 2006. – 366 с.
7. Янчук А. О. Теоретичні засади референдумного процесу в Україні : монографія / А. О. Янчук. – К. : Київ. ун-т, 2010. – 207 с.
8. Там само.
9. Про всеукраїнський референдум [Електронний ресурс] : Закон України від 06.11.2012 р. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5475-17>.
10. Рябченко Т. О. Референдум як форма безпосередньої правотворчості Українського народу (теоретичні аспекти) : автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Тетяна Олександрівна Рябченко. – К., 2015. – 20 с.